

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Іваницька Інна Валеріївна

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Федорова Марія Анатоліївна

кандидат педагогічних наук, доцент,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка

Вступ. Соціально-економічний, культурний розвиток України потребує активного включення людини в події суспільного життя. В Законі України «Про освіту» наголошується, що провідну роль у розвитку соціально активної особистості відіграє виховання, яке забезпечує повноцінну інтеграцію зростаючої особистості в суспільство.

Соціальна активність починає формуватись у дошкільному дитинстві, про що відзначається у працях А. Богущ, Н. Гавриш, О. Кононко, О. Рейпольської та ін.). Особливе значення для розвитку основ соціальної активності має старший дошкільний вік, що характеризується рядом найважливіших особистісних новоутворень, що зумовлюють появу суспільної спрямованості у поведінці та діяльності дітей.

Мета статті: визначити сутність поняття «соціальна активність» стосовно дітей дошкільного віку, обґрунтувати педагогічні умови та чинники, що впливають на її формування.

Матеріали та методи. Нами були використані такі методи дослідження, як аналіз наукової літератури, узагальнення, синтез, порівняння.

Результати та обговорення. У сучасних наукових працях активність розглядається як категорія, яка вивчається в біологічному, психологічному, педагогічному контекстах. Так, Г. Костюк визначає активність у біологічному та соціальному розумінні. У біологічному розумінні це як пристосування організму до оточуючого середовища та реакція на зовнішні впливи. У соціальному розумінні – це здатність змінювати оточення у відповідності з

власними потребами, поглядами, цілями. С. Гончаренко визначає активність особистості як здатність до діяльності, до перетворення навколишнього середовища і самого себе на основі матеріальної і духовної культури.

Аналіз різних підходів до розуміння активності як загальної характеристики живих істот підводить нас до розуміння, що активність завжди проявляється у діяльності та розглядається як реалізація індивідуальних фізіологічних та психічних особливостей особистості, що формується під впливом внутрішніх (потреби та можливості особистості) та зовнішніх факторів (природне та соціальне середовище).

У психології активність розуміється як загальна характеристика живих істот і неодмінна умова їх існування. Також підкреслюється взаємозв'язок категорій «активність» та «діяльність»: активність виражає характер діяльності, її якісну визначеність, спрямованість, вибірковість.

Активність як одна з форм діяльності, виступає способом інтеграції суспільства та особистості. Серед різних форм активності людини особливе місце займає категорія «соціальна активність».

О. Грисюк розглядає соціальну активність як здатність людини до усвідомленої участі в соціальних відносинах, що ґрунтується на готовності виконувати соціально значущі дії. Стосовно дітей дошкільного віку це проявляється у прагненні взаємодіяти з однолітками, брати участь у колективних іграх та спільній діяльності [2, с. 29]. Соціальна активність пов'язується з формуванням початкових уявлень про відповідальність і ініціативу.

В. Іванова, Є. Посипанка визначають соціальну активність дітей дошкільного віку як здатність до взаємодії у спільній діяльності, яка сприяє розвитку комунікативних, морально-етичних та культурних якостей. Найбільш ефективно вона формується у процесі спілкування між дітьми в освітньому середовищі [3].

С. Матвієнко, С. Васильєва доводять, що соціальна активність дошкільника проявляється в здатності налагоджувати контакти з іншими дітьми

та дорослими, дотримуватись правил спільної діяльності, висловлювати свої думки й бажання. Соціальна активність формується через спільну діяльність, яка включає догляд за природними об'єктами (наприклад, квітами, тваринами). Це сприяє розвитку відповідальності, емпатії, вміння співпрацювати, що є основою для формування соціальної активності [1; 6]. Доповнюючи їх, Є. Пойда вказує, що активність дітей зростає у середовищі, де враховано їх пізнавальні інтереси. Ігрова діяльність, яка стимулює взаємодію з однолітками і відповідає інтересам дітей, сприяє формуванню соціальної активності через розвиток співпраці, ініціативності й творчості.

У працях А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кононко наголошується, що соціальна активність — це прояв дитячої самостійності у взаєминах, здатність розуміти соціальні ролі, правила та норми поведінки. О. Максимова підкреслює, що соціальна активність є важливою складовою соціальної компетентності, яка забезпечує адаптацію дитини до нових умов навчання та спілкування у школі [5].

На основі аналізу праць вчених, ми узагальнимо, що соціальна активність розглядається як готовність особистості до соціальних дій, як усвідомлення важливості своєї участі в суспільному житті, як потреба в саморозвитку й самовизначенні себе як активного члена суспільства. М. Коток підкреслює, що розвиток соціальної активності тісно пов'язаний із формуванням у дитини почуття ідентичності, самостійності та розуміння власної ролі в суспільстві. В соціології соціальна активність пов'язується зі ступенем інтеграції особистості в систему суспільних відносин, з участю в різних формах суспільної діяльності [4].

Визначальну роль у розвитку соціальної активності людини відіграє суспільне середовище, яке узагальнює культурно-історичний досвід людства. Перебування в суспільстві є необхідною умовою формування особистості, її ціннісних орієнтацій, які відкриваються в процесі спільної діяльності з іншими людьми. Таким чином, існує тісний зв'язок між процесом соціалізації особистості та розвитком її соціальної активності.

Науковці виділяють різні чинники формування соціальної активності:

1) ігрова діяльність (Т. Піроженко, Є. Пойда), яка стимулює розвиток комунікативних і соціальних навичок, сприяє формуванню умінь домовлятися, вирішувати конфлікти та дотримуватись правил, що є основою соціальної активності;

2) соціальне середовище (С. Васильєва, В. Іванова Є. Посипанка) – освітній простір закладу дошкільної освіти має бути організований так, щоб діти мали змогу взаємодіяти між собою та з дорослими;

3) предметно-перетворювальна діяльність (С. Васильєва) – спільний догляд за природними об'єктами сприяє формуванню відповідальності та співпраці;

4) реалізація особистісного підходу (І. Бех, М. Коток), завдяки чому формується почуття особистісної ідентичності та самооцінка, що є важливим для розвитку соціальної активності.

При організації виховного процесу важливо забезпечити педагогічні умови формування соціальної активності дошкільників. Надзвичайно важливою умовою є створення емоційно-комфортного середовища в ЗДО і сім'ї (І. Бех, О. Максимова, Н. Гавриш, О. Кононко): стиль виховання, емоційна атмосфера у сім'ї та ЗДО, рівень залученості батьків до життя дитини має забезпечити позитивні емоції дитини і відчуття впевненості у собі.

О. Кононко акцентує увагу на використанні сучасних навчально-методичних матеріалів, програм, посібників, які сприяють розвитку соціальної активності через ігри, колективну діяльність та справи.

І. Бех зазначає, що духовність і моральність є основою формування соціальної активності, адже через них дитина вчиться співпереживати, допомагати іншим, усвідомлювати своє місце у суспільстві.

Висновки. Соціальна активність дошкільників визначається як здатність до усвідомленої взаємодії в спільній діяльності, яка включає ініціативу, відповідальність та вміння співпрацювати. Основними умовами її формування є педагогічно організоване середовище, ігрова та предметно-перетворювальна

діяльність, а також реалізація особистісно орієнтованого підходу до виховання дитини. Розвиток соціальної активності в дошкільному віці є основою для успішної соціалізації дитини в подальшому житті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Васильєва С. А. Особливості процесу формування соціально-доцільної поведінки дітей старшого дошкільного віку у предметно-перетворювальній діяльності з об'єктами природи. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2018. Вип. LXXXIII. Т. 1. С. 87–93.
2. Грисюк О. М. Розвиток соціальної активності особистості: теоретичний аспект. *Молодий вчений*. 2018. № 2.1. С. 28–31.
3. Іванова В., Посипанка Є. Розвиток соціальної активності старших дошкільників в освітньому просторі закладу дошкільної освіти. URL: http://dspace.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7459/1/Development_of_social_activity_of_senior_preschoolers_in_the_educational_space_of_preschool_education.pdf
4. Коток М. О. Виховання особистісної ідентичності у дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Ін-т проблем виховання НАПН України. Дата захисту 24.12.2019. Київ, 2019. 22 с.
5. Максимова О. О. Формування соціальної компетентності дитини дошкільного віку як запорука її успішної адаптації до навчання в школі *Педагогічна освіта: теорія і практика. Збірник наукових праць*. Вип.20 (1-2016). Ч. 2. Кам'янець-Подільський, 2016. С. 229 – 234.
6. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності : навч.-метод. посібник. Ніжин : НДУ ім. М.Гоголя, 2012. 104 с.
7. Пойда Є. В. Формування пізнавальних інтересів дітей дошкільного віку в розвивально-ігровому середовищі: опис досвіду. Запоріжжя, 2020. 50 с.